

**Семінар “Внутрішнє забезпечення якості вищої освіти:
розвиток освітніх програм та їх акредитація”**

Внутрішнє забезпечення якості вищої освіти та розроблення освітніх програм

Володимир Бахрушин

**д.ф.-м.н., професор Національного університету «Запорізька
політехніка», член Науково-методичної ради МОН України,
Національний експерт Програми ЄС Еразмус+**

**1. Нові підходи до внутрішнього
забезпечення якості вищої освіти
відповідно до ESG та Закону України «Про
вищу освіту»**

Основна нормативна база

- Закон України “Про вищу освіту” (ст. 16, ч. 2)
- Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG-2015)
- Положення “Про акредитацію освітніх програм”
- Національна рамка кваліфікацій
- Стандарти вищої освіти

1. Політика забезпечення якості

- ❖ Визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти (ЗУВО)
- ❖ Заклади повинні виробити політику щодо забезпечення якості, яка є публічною і складає частину їх стратегічного менеджменту. Внутрішні стейкхолдери повинні розробляти і втілювати цю політику через відповідні структури і процеси, залучаючи до цього зовнішніх стейкхолдерів (ESG)

1. Політика забезпечення якості (ESG)

- Взаємозв'язок між дослідженнями з одного боку та навчанням і викладанням з іншого
- Враховування національного контексту, в якому працює заклад, інституційного контексту і стратегічного підходу закладу.
- Прийняття факультетами, кафедрами, адміністрацією, окремими працівниками і студентами обов'язків із забезпечення якості
- Академічна доброчесність
- Академічна свобода
- Залучення зовнішніх стейкхолдерів до забезпечення якості.

1. Освітні програми (ESG)

- Програми мають відповідати визначеним для них цілям, включаючи заплановані результати навчання.
- Чітке визначення кваліфікацій, отримуваних за програмою
- Кваліфікації повинні відповідати певному рівню Національної рамки кваліфікацій вищої освіти, а отже й Рамці кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

1. Освітні програми (ESG)

- Розробляються відповідно до інституційної стратегії
- Мають визначені очікувані результати навчання
- Розробляються із залученням у цей процес студентів та інших стейкхолдерів
- Використовують зовнішню експертизу та орієнтири
- Відображають чотири цілі вищої освіти Ради Європи
- Уможливають поступовий прогрес студентів
- Визначають очікуване навантаження студентів
- Містять чітко визначені можливості проходження практики, якщо це доречно
- Підлягають офіційному затвердженню у закладі.

Цілі вищої освіти РЄ

- Підготовка до сталої зайнятості
- Підготовка активних громадян демократичного суспільства
- Особистий розвиток
- Розвиток і підтримка широкої сучасної бази знань, завдяки навчанню, викладанню і дослідженням

2. Освітні програми

- ❖ Здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм (ЗУВО)
- ❖ Заклади повинні проводити моніторинг і періодичний перегляд програм, щоб гарантувати, що вони досягають встановлених для них цілей і відповідають потребам студентів і суспільства. Ці перегляди повинні вести до безперервного вдосконалення програми. Про будь-які дії, заплановані або вжиті як результат перегляду, слід інформувати всі зацікавлені сторони (ESG).

2. Освітні програми (ESG)

Оцінювання:

- змісту програми на відповідність сучасним вимогам;
- потреб суспільства, що змінюються;
- навчального навантаження студентів, їх досягнень і завершення освітньої програми;
- ефективності процедур оцінювання студентів;
- очікувань, потреб і задоволення студентів стосовно програми;
- освітніх середовища і послуг з підтримки студентів.

3. Оцінювання

- ❖ Щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб (ЗУВО)
- ❖ Заклади повинні забезпечити реалізацію програм таким чином, щоб заохотити студентів брати активну роль у розвитку освітнього процесу, а оцінювання студентів відображало цей підхід (ESG).

3. Оцінювання (ESG)

- Оцінювачі ознайомлені з існуючими методами проведення тестування та екзаменування і отримують підтримку для розвитку власних навичок у цій сфері
- Критерії та методи оцінювання оприлюднюються заздалегідь
- Оцінювання дозволяє студентам продемонструвати міру, в якій було досягнуто запланованих результатів навчання
- Студенти отримують відгук, який, за необхідності, супроводжується порадами щодо освітнього процесу
- Де можливо, оцінювання проводиться більше як одним екзаменатором
- Інструкції з оцінювання враховують пом'якшувальні обставини
- Оцінювання є послідовним і чесно застосовується до всіх студентів та проводиться відповідно до встановлених процедур
- Визначено офіційну процедуру розгляду звернень студентів

Визнання (ESG)

- Необхідно мати доцільні процедури зарахування, визнання кваліфікацій та завершення освіти, особливо коли студенти є мобільними як у межах, так і між системами вищої освіти.
- Чесне визнання кваліфікацій вищої освіти, періодів навчання та попереднього навчання, включаючи визнання неформального та інформального навчання
- Співпраця з іншими закладами, агентствами забезпечення якості та національним центром ENIC/NARIC

4. Викладачі

- ❖ Забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників (ЗУВО)
- ❖ Заклади повинні переконатись у компетентності своїх викладачів. Вони повинні застосовувати чесні і прозорі процеси щодо прийняття на роботу та розвитку персоналу (ESG)

4. Викладачі (ESG)

Заклади вищої освіти несуть первинну відповідальність за якість свого персоналу та забезпечення його сприятливим середовищем.

Середовище:

- ✓ Прозорі і чесні процеси прийняття на роботу та умов зайнятості,;
- ✓ Можливості для професійного розвитку викладачів
- ✓ Заохочення наукової діяльності
- ✓ Заохочення інновацій у методах викладання та використання нових технологій.

5. Ресурси

- ❖ Забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою (ЗУВО)
- ❖ Заклади повинні мати відповідне фінансування для навчальної та викладацької діяльності, забезпечуючи адекватні та легкодоступні навчальні ресурси і підтримку студентів (ESG).

5. Ресурси (ESG)

- Бібліотеки;
- Навчальне устаткування;
- IT-інфраструктура;
- Людська підтримка у формі наставників, радників та інших консультантів.

Ресурси мають відповідати цілям, бути загальнодоступними і враховувати потреби всіх груп студентів.

Студенти мають бути поінформовані про наявність відповідних послуг

6. Інформаційний менеджмент

- ❖ Забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом (ЗУВО)
- ❖ Заклади повинні забезпечити збір, аналіз і використання відповідної інформації для ефективного управління своїми програмами та іншою діяльністю (ESG)

6. Інформаційний менеджмент (ESG)

- Ключові індикатори діяльності;
- Профіль студентського контингенту;
- рівні досягнень, успішності та відрахування студентів;
- Задоволеність студентів освітніми програмами;
- Наявні освітні ресурси та підтримка студентів;
- Кар'єрні траєкторії випускників.

7. Публічна інформація

- ❖ Забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації (ЗУВО)
- ❖ Заклади повинні публікувати зрозумілу, точну, об'єктивну, своєчасну та легкодоступну інформацію про свою діяльність, включаючи програми (ESG)

8. Інше

- Забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективною системи запобігання та виявлення академічного плагіату (ЗУВО)
- Заклади повинні проходити зовнішнє забезпечення якості відповідно до ESG на циклічній основі (ESG).

2. Алгоритм розроблення, перегляду та удосконалення освітніх програм на основі Національної рамки кваліфікацій та стандартів вищої освіти

Національна рамка кваліфікацій

- ❖ Призначена для впорядкування освітніх і професійних кваліфікацій; розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування і розвитку кваліфікацій;
- ❖ Ґрунтується на європейських і національних стандартах, зокрема, ЄРК;
- ❖ Враховує вимоги ринку праці до компетентностей працівників;
- ❖ Використовується органами державної влади, закладами освіти, роботодавцями, ...

Європейська рамка кваліфікацій

Рекомендований Європейським Парламентом і Радою ЄС загальний системний опис восьми кваліфікаційних рівнів, які охоплюють весь спектр кваліфікацій, здобутих в процесі формального, неформального, інформального навчання.

Дескриптори кваліфікаційних рівнів ЄРК: знання (теоретичні і фактологічні), навички (когнітивні і практичні), відповідальність і автономність (здатність застосовувати знання відповідально і автономно).

Європейська рамка кваліфікацій (6)

- ✓ Передові знання у сфері роботи або навчання, у тому числі критичне розуміння теорій та принципів;
- ✓ Передові навички, майстерність та новаторство, необхідні для розв'язання складних та непередбачуваних проблем у спеціалізованій галузі роботи чи навчання;
- ✓ Управління складною технічною чи професійною діяльністю або проектами, беручи на себе відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних робочих чи навчальних контекстах, а також відповідальність за управління професійним розвитком окремих осіб та груп

Рамка кваліфікацій ЄПВО

Містить деталізований опис рівнів вищої освіти, узгоджених з рівнями ЄРК, у термінах вимог до знань і здатності їх застосовувати:

- короткий цикл – 5 рівень ЄРК;
- перший цикл (бакалаврат) – 6 рівень ЄРК;
- другий цикл (магістратура) – 7 рівень ЄРК;
- третій цикл (доктор філософії) – 8 рівень ЄРК.

Рамка кваліфікацій ЄПВО (2/7)

- Знання і розуміння, що базуються на тих, які асоціюють з першим циклом, розширюють та/або поглиблюють їх, і які створюють основу або можливість розробки та/або застосування нових ідей, часто в контексті дослідження;
- Здатність застосовувати свої знання, розуміння та розв'язувати задачі у нових або незнайомих середовищах у більш широким (або мультидисциплінарних) контекстах, пов'язаних з його галуззю знань;

Рамка кваліфікацій ЄПВО (2/7)

- Інтегрувати знання й опрацьовувати складності, формулювати судження за неповної або обмеженої інформації, що передбачає обмірковування соціальної та етичної відповідальності, пов'язаної із застосуванням його знань та суджень;
- Чітко і однозначно повідомляти свої висновки, а також знання і аргументи, на яких вони базуються;
- Продовжувати навчання значною мірою самонаправлено або автономно.

Інтегральна компетентність

- ❖ Початковий рівень: здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі у певній галузі професійної діяльності
- ❖ 1 рівень: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у певній галузі професійної діяльності
- ❖ 2 рівень: здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у певній галузі професійної діяльності

Національна рамка кваліфікацій

Опис кваліфікаційних рівнів у термінах:

- Знань;
- Вмінь/навичок
- Комунікації
- Відповідальності і автономії

Національна рамка кваліфікацій

Знання - осмислена та засвоєна суб'єктом інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності.

Знання поділяються на емпіричні (знання фактів та уявлення) і теоретичні (концептуальні, методологічні).

Уміння/навички - здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання проблем. Уміння/навички поділяються на когнітивні (що включають логічне, інтуїтивне та творче мислення) і практичні (що включають ручну вправність, застосування практичних способів (методів), матеріалів, знарядь та інструментів, комунікацію).

Національна рамка кваліфікацій

Комунікація - взаємодія осіб з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності.

Відповідальність і автономія - здатність особи застосовувати знання та навички самостійно та відповідально

Національна рамка кваліфікацій

6 рівень:

- ✓ критичне осмислення теорій, принципів, методів і понять;
- ✓ розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у сфері професійної діяльності або навчання;
- ✓ збір, інтерпретація та застосування даних;
- ✓ управління складною технічною або професійною діяльністю чи проектами;
- ✓ ухвалення рішень у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах;

...

Національна рамка кваліфікацій

7 рівень:

- ✓ критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань;
- ✓ проведення досліджень та/або провадження інноваційної діяльності з метою розвитку нових знань та процедур;
- ✓ здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності;
- ✓ управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів;
- ✓ ...

Стандарти вищої освіти

- 1) Обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- 2) Вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, та результатів їх навчання;
- 3) Перелік обов'язкових компетентностей випускника;
- 4) Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- 5) Форми атестації здобувачів вищої освіти;
- 6) Вимоги до створення освітніх програм підготовки за галуззю знань, двома галузями знань або групою спеціальностей (у стандартах рівня молодшого бакалавра), міждисциплінарних освітньо-наукових програм (у стандартах магістра та доктора філософії);
- 7) Вимоги професійних стандартів (за їх наявності).

Опис предметної області

- Об'єкт(и) вивчення та/або діяльності (процеси, явища тощо або проблеми, які вивчаються);
- Цілі навчання для здобувача вищої освіти (очікуване застосування набутих компетентностей);
- Теоретичний зміст предметної області (основні поняття, концепції, принципи, специфічні для цієї предметної області);
- Методи, методики та технології, якими має оволодіти здобувач вищої освіти для застосовування на практиці;
- Інструменти та обладнання (об'єкти/предмети, пристрої та прилади), які випускник має бути здатний застосовувати і використовувати в професійній діяльності.

Вимоги до рівня освіти вступників

- Молодший бакалавр - повна загальна середня освіта або фахова передвища освіта;
- Бакалавр» - повна загальна середня освіта або фахова передвища освіта, або рівень “молодший бакалавр”;
- Магістр» - Освітній рівень «бакалавр»; у визначених законодавством випадках особи з повною загальною середньою освітою можуть вступати на інтегровані програми, що передбачають здобуття освітнього рівня «магістр»;
- Доктор філософії (доктор мистецтв) - освітній рівень «магістр».

Обсяг освітньої програми

- Мінімум 75/50/35% обсягу освітньої програми має бути спрямовано на забезпечення результатів навчання за спеціальністю, визначених Стандартом вищої освіти
- Стандартом встановлюється мінімальний обсяг кредитів ЄКТС, призначених для практики.
- Заклад вищої освіти має право визнати та перезарахувати кредити ЄКТС, отримані за попередньою освітньою програмою підготовки фахового молодшого бакалавра, молодшого бакалавра, бакалавра або магістра. Максимальний обсяг кредитів ЄКТС, що може бути перезарахований, встановлюється Стандартом вищої освіти 120 кредитів ЄКТС.

Інтегральна компетентність

- Молодший бакалавр: Здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі в певній галузі професійної діяльності.
- Бакалавр: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у певній галузі професійної діяльності.
- Магістр: Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у певній галузі професійної діяльності.
- Доктор філософії: Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у певній галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності

Вимоги стандарту + компетентності, які вважають за необхідне додати розробники ОП

Загальна кількість – до 10 - 12 для рівня “молодший бакалавр”, до 3-5 для рівня “доктор філософії”.

Додаткові компетентності слід обирати з переліку Методичних рекомендацій з розроблення стандартів вищої освіти.

Спеціальні компетентності

- Вимоги стандарту + компетентності, які вважають за необхідне додати розробники ОП
- Спеціальні компетентності слід формулювати як здатності розв'язувати основні задачі професійної діяльності або здатності, які для цього необхідні
- Формулювання спеціальних компетентностей мають бути актуальними для всіх здобувачів в межах освітньої програми
- До 20 вимог для рівня “молодший бакалавр” і до 5-7 вимог для рівня “доктор філософії”

Програмні результати навчання

- Вимоги стандарту + результати навчання, які вважають за необхідне додати розробники ОП
- 20-30 вимог для рівня “молодший бакалавр”, 10-12 вимог для рівня “доктор філософії”
- Результати навчання мають стосуватися основних задач професійної діяльності та/або необхідних для цього знань, навичок, ...
- Результати навчання мають відповідати рівню НРК

Результати навчання

Заклад вищої освіти у своїй освітній програмі має право:

- ✓ формулювати описи додаткових до Стандарту результатів навчання;
- ✓ формулювати узагальнені описи результатів навчання, що охоплюють відповідний перелік компетентностей Стандарту;
- ✓ формулювати інший перелік результатів навчання, описи яких у сукупності охоплюють всі вимоги Стандарту.
- ✓ деталізувати описи результатів навчання Стандарту відповідно до спеціалізації.

Результати навчання

Мають відповідати таким критеріям:

- ✓ бути чіткими і однозначними, чітко окреслювати зміст вимог до випускника відповідної спеціальності на відповідному рівні вищої освіти;
- ✓ бути діагностичними (тобто результати навчання повинні мати об'єктивні ознаки їх досягнення чи недосягнення);
- ✓ бути вимірюваними (має існувати спосіб та шкала для вимірювання досягнення результату прямими або непрямими методами, рівнів досягнення складних результатів)

Правила формулювання результатів навчання

- Визначити якій сфері та якому ієрархічному рівню має відповідати результат навчання (... , застосування, аналіз, синтез, оцінювання, створення).
- Визначити дієслово відповідного рівня (визначати, розробляти, управляти, ...).
- Вказати предмет вивчення або предмет дії (іменник, що вживається за дієсловом).
- За необхідності навести умови/обмеження, за яких необхідно демонструвати результат навчання.

Підсумкова атестація

Спрямована на визначення відповідності результатів навчання вимогам освітньої програми.

Обов'язкова форма визначається стандартом.

Основні форми:

- ✓ Кваліфікаційна робота/проект
- ✓ Атестаційний іспит
- ✓ Єдиний державний кваліфікаційний іспит

Основні джерела

1. Закон України “Про вищу освіту”:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. ESG-2015: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/04_2016_ESG_2015.pdf
3. https://www.coe.int/t/dg4/highereducation/News/publications_EN.pdf
4. Національна рамка кваліфікацій.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>
5. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти.
https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/naukovo-metodychna_rada/2020-metod-rekomendacziyi.docx